

การพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6
โดยใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

LIFE SKILLS DEVELOPMENT FOR PRATHOMSUKSA 4-6 STUDENTS
USING PARTICIPATORY ACTION RESEARCH

ธันต์ถันท์ ศรีเฉลียว¹ ภูมิพงศ์ จอมหงษ์พิพัฒน์² และสำราญ กำจัดภัย³
Thanatkarn Srichaliaw¹ Bhumbhong Jomhongbhibhat² and Sumran Gumjudpai³

¹ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร จังหวัดสกลนคร

² อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

³ อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร จังหวัดสกลนคร

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน 2) สร้างรูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน และ 3) ศึกษาผลการใช้รูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนในประเด็นต่อไปนี้ 3.1) เปรียบเทียบทักษะชีวิตของนักเรียนทั้ง 4 องค์ประกอบ ก่อนและหลังการพัฒนา 3.2) เปรียบเทียบทักษะชีวิตของนักเรียนในด้านองค์ประกอบที่ 2 การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ก่อนและหลังการพัฒนา กลุ่มเป้าหมาย ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้นำชุมชน โรงเรียนบ้านหนองบง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูพานวิทยา ซึ่งการดำเนินการวิจัยมี 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมการ 2) ขั้นศึกษาปัญหาและกำหนดวิธีการแก้ไข 3) ขั้นวางแผนปฏิบัติการแก้ปัญหา ติดตามและประเมินผล 4) ขั้นปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ และ 5) ขั้นประเมินผลการปฏิบัติการแก้ปัญหา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ 1) แบบบันทึกการประชุม 2) แบบสัมภาษณ์ 3) แบบสอบถามและ 4) แบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน ระยะเวลาในการศึกษา ปีการศึกษา 2558 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าร้อยละ ผลการวิจัย พบว่า

1) สภาพ ปัญหาจากการศึกษาเอกสาร การประชุมและการสัมภาษณ์ ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัย มีความเห็นสอดคล้องกันว่าทักษะชีวิตของนักเรียนในด้านองค์ประกอบที่ 2 การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์อยู่ในเกณฑ์ไม่น่าพอใจ ทำให้นักเรียนมีปัญหาและสับสนในการคิดและตัดสินใจที่จะเลือกแสดงพฤติกรรมที่เผชิญในชีวิตประจำวันให้เป็นไปอย่างสร้างสรรค์ เห็นควรส่งเสริมให้นักเรียนได้รับการพัฒนาโดยการปฏิบัติกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตที่เน้นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ตามลำดับขั้นตอนและกระบวนการในรูปแบบ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ข้อมูลด้านความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนจากการตอบแบบสอบถามของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด ที่เห็นว่าความต้องการจำเป็นที่ต้องพัฒนาทักษะชีวิตของ

นักเรียนอย่างเร่งด่วน คือ องค์กรประกอบที่ 2 ด้านการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรียงลำดับตัวชีวิต ได้ดังนี้ 1.1) รู้จักวิพากษ์วิจารณ์บนพื้นฐานของข้อมูลสารสนเทศที่ถูกต้อง 1.2) มีจินตนาการและมีความสามารถ ในการคิดเชื่อมโยง และ 1.3) รู้จักวิธีการและขั้นตอนการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาที่ถูกต้อง

2) รูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนที่สร้างขึ้น มีองค์ประกอบ ดังนี้ 2.1) ชื่อรูปแบบ 2.2) ความเป็นมาและความสำคัญ 2.3) แนวคิดทฤษฎีพื้นฐาน 2.4) หลักการ 2.5) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2.6) เนื้อหา 2.7) กระบวนการ 2.8) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 2.9) การวัดและประเมินผล

3) ผลการใช้รูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน พบว่า

3.1 ก่อนการใช้รูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิต นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม มีทักษะชีวิตโดยรวมทั้ง 4 องค์ประกอบ อยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 2.39 คิดเป็นร้อยละ 47.80 หลังการพัฒนา มีทักษะชีวิตโดยรวมทั้ง 4 องค์ประกอบ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.28 คิดเป็นร้อยละ 85.60 เพิ่มขึ้น ร้อยละ 37.80 ของคะแนนเต็ม

3.2 ก่อนการใช้รูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน ในด้านองค์ประกอบที่ 2 การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ มีทักษะชีวิตอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 1.68 คิดเป็นร้อยละ 33.60 หลังการพัฒนามีทักษะชีวิตอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.45 คิดเป็นร้อยละ 89.00 เพิ่มขึ้น ร้อยละ 55.40 ของคะแนนเต็ม

นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกตพฤติกรรมและแบบบันทึกการถอดบทเรียนของนักเรียนที่เข้ารับการพัฒนา แสดงให้เห็นว่า การเรียนตามรูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตที่พัฒนาขึ้น ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะชีวิตใน การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ได้ดีขึ้น พร้อมทั้งส่งผลให้ทักษะชีวิตของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด 4 องค์ประกอบ มีพัฒนาการสูงขึ้นตาม และยังช่วยพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น

ABSTRACT

The purposes of this study were: 1) to study the state, problem, and needs assessment for life skills development 2) to construct the life skills development 3) to investigate the effects of using the life skills development model, namely 3.1) to compare four components of the students life skills between pre- development and post- development, and 3.2) to compare the students life skills of the second component : critical thinking, decision making and creative problem solving between pre- development and post- development. The target group were a director, teachers, students, parents of students, the School Boards and the Community leaders at Ban Nong Bong School under the Office of Mukdahan Educational Service Area. The study consisted of 5 steps: 1) preparation, 2) problem investigation and specifying how to resolve the problem, 3) planning to resolve the problem, 4) implementing the plan and 5) evaluating the results of problem solution. The study

tools consisted of 1) minutes of meeting, 2) interview form, 3) questionnaire and 4) The observed behavior. The study in a term of 2015 academic year. The statistics used in data analyses were frequency, mean, standard deviation and percentage,

The study finding were as follows.

1. All the participants had a congruent opinion that students' life skills as the component 2: the critical thinking, decision making and creative problem was in the unsatisfactory. It made them conflicted about thinking and how they chose the better ways to performance good behavior in creative method of daily life. So the students should be promoted with doing the activity in a life skills development model based on steps and process of participatory learning. This is in line with the all stakeholders' information from the questionnaire that the students need to develop life skills the same topic urgently was the critical thinking, decision making and creative problem solving. The priority of life skills indicators were as follows. 1.1) critics on the basis of accurate information 1.2) to have imagination and be able to have thinking links, and 1.3) to know the methods and steps of decision making and correcting problem solving.

2. The components of a model for development of students' life skills comprised 1) model name, 2) its background and importance, 3) basics theory ideas, 4) principle, 5) objectives, 6) content, 7) process, 8) media and sources of learning and 9) measurement and evaluation.

3. The result of implementing a model for development of students' life skills revealed that

3.1 before the development, students had the whole life skills of 4 components at low level ($\bar{X}=2.39$) and got an average score of 47.80 % for their knowledge about life skills, whereas after the development they had the whole life skills of 4 components at high level ($\bar{X}=4.28$) and got an average score of 85.60% , increased 37.80% of the total scores.

3.2 before the development of the critical thinking, decision making and creative problem solving, students had the whole life skills at low level ($\bar{X}=1.68$) and got an average score of 33.60% for their knowledge about life skills, whereas after the development they got the high level ($\bar{X}=4.45$) and got an average score of 89.00%, increased 55.40% of the total scores.

In addition, from the qualitative analysis, the information found in the forms of the students' behavior record and the form of the students' knowledge conclusion after they got all activity, found that the model for development of students' life skills could help enhance the students' life skills as the critical thinking,

decision making and creative problem solving better. At the same time, it developed through 4 components of the students' life skills and it supported them for good working with others, too.

คำสำคัญ

ทักษะชีวิต การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

Keywords

Life Skills, Participatory Action Research

ความสำคัญของปัญหา

การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แบ่งเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้ 1) กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รู้รักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถคิดตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผนชีวิตทั้งด้านการเรียน และอาชีพ สามารถปรับตนได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูรู้จักและเข้าใจผู้เรียน ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียน 2) กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสม ความมีเหตุผล การช่วยเหลือแบ่งปันกัน เอื้ออาทร และสมานฉันท์ โดยจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ให้ได้ปฏิบัติด้วยตนเองในทุกขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินและปรับปรุงการทำงาน เน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับวุฒิภาวะของผู้เรียน บริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่น ประกอบด้วย กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และนักศึกษาวิชาทหาร กิจกรรมชุมนุม ชมรม 3) กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่นตามความสนใจในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม ความตั้งใจ ความเสียสละต่อสังคม มีจิตสาธารณะ เช่น กิจกรรมอาสาพัฒนาต่างๆ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม

ทักษะชีวิต เป็นความสามารถของบุคคลที่จะคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหา และปรับตัวให้มีพฤติกรรมที่ถูกต้อง สามารถจัดการกับความต้องการ ปัญหา และสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมกับสังคมที่มีสุขภาพดี (กรมวิชาการ, 2543) ดังนั้น ทักษะชีวิต จึงเป็นอีกทักษะหนึ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับการดำเนินชีวิตในสังคมที่สลับซับซ้อนในยุคปัจจุบันและเป็นทักษะที่จะช่วยสนับสนุน ตลอดจนช่วยในการลดประเด็นปัญหาสำคัญที่จะเข้ามาคุกคามชีวิตของแต่ละบุคคล นอกจากนั้นยังเป็นทักษะที่จะช่วยให้บุคคลสามารถปรับตนเองให้สามารถเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังช่วยในการเสริมสร้างการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น

เป็นด้านส่วนตัว ครอบครัว สังคมและกลุ่มเพื่อนให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น (สกล วรเจริญศรี, 2550) กล่าวว่า ทักษะชีวิตเป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่ควรต้องเกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนไทยในสังคมปัจจุบัน เพราะทักษะชีวิตเป็นผลการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการพัฒนาไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม โดยปัจจุบันสภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลง ทำให้เยาวชนได้รับการฝึกทักษะชีวิตจากบ้าน โรงเรียน และชุมชน น้อยลงกว่าเดิม เห็นได้จากปัญหาที่เยาวชนไทยเผชิญอยู่ เช่น ปัญหา ยาเสพติด ปัญหาเรื่องเพศสัมพันธ์ไม่เหมาะสม ปัญหาการทะเลาะวิวาท ปัญหาจากการฆ่าตัวตายจากความเครียด ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้ได้ทวีความรุนแรง จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่เยาวชนไทยต้องได้รับการพัฒนาทักษะชีวิต เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข (ธนพัชร แก้วปฏิมา, 2547)

ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีนโยบายและเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในด้านความสามารถและทักษะตลอดจนคุณลักษณะที่จะช่วยเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร และมีภูมิคุ้มกันการดำเนินชีวิต ผู้เรียนจะต้องมีความสามารถในการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงและท้าทาย ซึ่งต้องใช้กระบวนการคิดและการตัดสินใจที่เหมาะสม จึงจะสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปลอดภัยและมีความสุข จึงกำหนดให้สถานศึกษาต้องพัฒนาและเสริมสร้างทักษะชีวิตให้ผู้เรียนเกิดการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น คิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ มีทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียด รู้จักสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่น ด้วยการจัดการเรียนการสอนทักษะชีวิตบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันจะนำไปสู่การมีทักษะชีวิตตามความคาดหวังของหลักสูตรตามช่วงวัยในแต่ละชั้นปีการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความสามารถในการใช้ทักษะชีวิตให้เกิดกับผู้เรียน โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดองค์ประกอบของทักษะชีวิตที่สำคัญ ที่จะสร้างและพัฒนาเป็นภูมิคุ้มกันชีวิตให้แก่เด็กและเยาวชนในสภาพสังคมปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับอนาคตไว้ 4 องค์ประกอบ คือ 1) การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น 2) การคิดวิเคราะห์ตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ 3) การจัดการกับอารมณ์และความเครียด และ 4) การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554)

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาความสามารถในการใช้ทักษะของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา ซึ่งได้แก่ การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นการวิจัยที่มุ่งแก้ไขปัญหาหรือพัฒนางานโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย มี 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมการ 2) ขั้นศึกษาปัญหาและกำหนดวิธีการแก้ไข 3) ขั้นวางแผนปฏิบัติการแก้ปัญหา ติดตามและประเมินผล 4) ขั้นปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ และ 5) ขั้นประเมินผลการปฏิบัติการแก้ปัญหา และกระบวนการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) ซึ่งการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม จะทำให้นักเรียนได้ค้นพบตนเอง เข้าใจความ

ต้องการและทราบถึงระดับความสามารถของตนเอง ได้รับประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ได้รับการฝึกฝนทักษะการแสวงหาความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ได้ฝึกทักษะการเรียนรู้ การจัดการ ฝึกทักษะการคิด ทักษะการจัดการกับความรู้ทักษะการแสดงออก ทักษะการสร้างความรู้ใหม่ และทักษะการทำงานอื่น สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ นักเรียนได้รับการพัฒนา ไปสู่การเป็นคนเก่ง ดี และมีความสุข สอดคล้องกับปานทอง อังคนิตย์ (2558) ได้ศึกษาการเสริมสร้างทักษะชีวิตนักเรียนระดับประถมศึกษาชั้นพื้นฐานโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พบว่า นักเรียนมีทักษะชีวิตเพิ่มขึ้น เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านมีความภาคภูมิใจในตนเองและผู้อื่นและด้านยุติข้อขัดแย้งในกลุ่มเพื่อนด้วยสันติวิธี ระดับมาก ได้แก่ ด้านค้นพบจุดเด่น จุดด้อยของตนเองและด้านค้นพบความชอบ ความถนัดและความสามารถของตนเอง สอดคล้องกับกรรณานุช มูลคำ (2554) พบว่า กิจกรรมแนะแนวเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้นักเรียนสามารถที่จะช่วยตัวเองได้ และช่วยให้รู้จักและเข้าใจตนเอง เข้าใจคนอื่นในสังคม สามารถปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันได้ด้วยดีและช่วยให้ได้พัฒนาตนเองทุกด้านอีกทั้งเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับผู้เรียนและการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ทำให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีทักษะความรู้เรื่องเพศสูงขึ้น

ปัจจุบันนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาอย่างขาดทักษะชีวิตในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ อยู่มากไม่ว่าจะเป็น ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิตและความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้ที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 8 ประการ คือ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์ สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทยและมีจิตสาธารณะ (โรงเรียนบ้านหนองบง, 2557) ดังนั้น การเสริมสร้างทักษะชีวิตจึงมีความจำเป็นสำหรับเด็ก โดยโรงเรียนซึ่งเปรียบเสมือนบ้านหลังที่สองของนักเรียนจะต้องเป็นหน่วยงานที่เสริมสร้างและพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนซึ่งจะเป็นพลเมืองของประเทศได้พัฒนาทักษะชีวิตให้เป็นผู้ที่มีทักษะชีวิตที่ดี ส่งผลให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในอนาคต

ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารซึ่งเป็นหัวหน้าสถานศึกษาได้ตระหนักถึงปัญหาการขาดทักษะชีวิตของนักเรียนทั้ง 4 องค์ประกอบดังกล่าวข้างต้น จึงได้มีแนวคิดที่จะพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนโดยใช้กระบวนการวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ร่วมกับผู้บริหาร คณะครู ผู้ปกครองและนักเรียน และกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม อีกทั้งได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการจำเป็น ของนักเรียน พบว่า องค์ประกอบที่มีความต้องการจำเป็นต่อการพัฒนาทักษะชีวิตมากที่สุด คือ องค์ประกอบที่ 2 การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหา เรียงลำดับตัวชี้วัดจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) วิพากษ์วิจารณ์ ตามหลักการ เหตุผล และใช้ข้อมูลสารสนเทศที่ถูกต้องสนับสนุน 2) วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา และเลือกแก้ไขปัญหาได้หลากหลายวิธีและตัดสินใจเลือกแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่ถูกต้อง เหมาะสมและสร้างสรรค์ 3) สร้างผลงานและแสดงผลงานที่เกิดจากการคิดเชื่อมโยงและจินตนาการและ นอกจากนั้นผู้วิจัยยังได้สำรวจความต้องการเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน ซึ่งพบว่า กิจกรรมการพัฒนาทักษะชีวิตที่นักเรียนต้องการในระดับมาก คือ การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต ดังนั้น รูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน จึงเป็นการจัดกิจกรรม จำนวน 9 กิจกรรม เพื่อที่จะได้พัฒนาทักษะชีวิตของ

นักเรียนได้ตรงกับสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็นอย่างแท้จริง ส่งผลให้นักเรียนที่ได้รับการพัฒนาเป็นผู้ที่มีทักษะชีวิตที่ดี มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไป

โจทย์วิจัย/ปัญหาวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดโจทย์ปัญหา/ปัญหาการวิจัย ไว้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนเป็นอย่างไร
2. รูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน มีลักษณะเป็นอย่างไร
3. ผลการใช้รูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน ปรากฏผลอย่างไรบ้าง ในประเด็นต่อไปนี้
 - 3.1 ทักษะชีวิตทั้ง 4 องค์ประกอบของนักเรียนก่อนและหลังการพัฒนาแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
 - 3.2 ทักษะชีวิตของนักเรียนในด้านองค์ประกอบที่ 2 การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ก่อนและหลังการพัฒนาแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน
3. ศึกษาผลของการใช้รูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนในประเด็นต่อไปนี้
 - 3.1 เปรียบเทียบทักษะชีวิตของนักเรียนทั้ง 4 องค์ประกอบก่อนและหลังการพัฒนา
 - 3.2 เปรียบเทียบทักษะชีวิตของนักเรียนในด้านองค์ประกอบที่ 2 การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ก่อนและหลังการพัฒนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ดำเนินการวิจัย 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ

การเสริมสร้างความร่วมมือจากโรงเรียนพื้นที่เป้าหมาย

ผู้วิจัยศึกษาทฤษฎี แนวคิด ขั้นตอนต่าง ๆ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความชัดเจนและมีความเข้าใจในหลักการและทิศทางของการดำเนินการวิจัย เลือกโรงเรียนพื้นที่เป้าหมาย เป็นโรงเรียนบ้านหนองบง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร ซึ่งเป็นโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนเครือข่ายเดียวกันกับโรงเรียนบ้านนาหลวง 1 ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ผู้วิจัยดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนอยู่ในปัจจุบัน ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนบ้านหนองบง จากเอกสาร สารสนเทศของโรงเรียน พบผู้อำนวยการโรงเรียน ครู

นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้นำชุมชน โดยการประชุม เพื่อทำความเข้าใจร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์อันดี สร้างความไว้วางใจและการยอมรับ รวมทั้งแนวคิดหลักการ ความสำคัญ และขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พอสังเขป

ขั้นที่ 2 ขั้นศึกษาปัญหาและกำหนดวิธีการแก้ไข

2.1 การสำรวจปัญหาจากการศึกษาเอกสารของโรงเรียน เช่น การประกันคุณภาพภายใน ปีการศึกษา 2557 รายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ประจำปีการศึกษา 2557 รายงานสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินผลการศึกษา ปี 2557

2.2 การสำรวจปัญหาจากการประชุม การสร้างแบบบันทึกการประชุม ยึดตามรูปแบบบันทึกการประชุมของทางราชการทั่วไป ดำเนินการประชุมกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหา โดยที่ประชุมได้นำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียน ที่จะส่งผลให้นักเรียนไม่มีระเบียบวินัย ความก้าวร้าว ไม่มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและสังคมส่วนรวม ขาดทักษะชีวิตในการที่จะเผชิญกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน

2.3 การสำรวจปัญหาจากการสัมภาษณ์ โดยการสร้างแบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนดังนี้ 1) ศึกษารูปแบบการสร้างแบบสัมภาษณ์จากหนังสือการวิจัยเบื้องต้น (บุญชม ศรีสะอาด, 2545) กำหนดขอบข่ายที่ต้องการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้งให้ครอบคลุม เนื้อหาและตรงตามเป้าหมายข้อมูลที่ต้องการ 3) สร้างแบบสัมภาษณ์ตามกรอบที่กำหนด 4) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน พิจารณาว่าข้อคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ครอบคลุมเนื้อหาหรือประเด็นที่ต้องการหรือไม่ ข้อคำถามมีความเหมาะสมเพียงใด ภาษาที่ใช้ชัดเจนหรือไม่ ตลอดจนให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไข และปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อความถูกต้อง สมบูรณ์แล้วดำเนินการจัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์เพื่อนำไปเก็บข้อมูลต่อไป

2.4 การสำรวจปัญหาจากการสอบถามนักเรียน โดยการสร้างแบบสอบถามแบบสอบถามสภาพปัจจุบันทักษะชีวิตของนักเรียน ผู้วิจัยประยุกต์ใช้แบบสอบถามทักษะชีวิตของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554) โดยผ่านการเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้ทรงคุณวุฒิชุดเดิม นำแบบสอบถามสภาพปัจจุบันทักษะชีวิตของนักเรียน ไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายทั้ง 20 คน ที่มีผลการประเมินความสามารถพัฒนาผู้เรียนด้านทักษะชีวิตของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 20 คนสุดท้าย และสามารถอ่านออกเขียนได้ อีกทั้งยินดีให้ความร่วมมือในโครงการวิจัยโดยเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง โดยให้เวลาตอบอย่างเต็มที่ นำข้อมูลมาวิเคราะห์ ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าร้อยละ สรุปผลการสอบถามสภาพปัจจุบันทักษะชีวิตของนักเรียน เปรียบนำเสนอให้กลุ่มเป้าหมายทราบร่วมกัน

2.5 การสอบถามความต้องการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน

การสอบถามความต้องการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสอบถามนักเรียน ที่มีระดับทักษะชีวิตในระดับน้อยที่สุด คือ องค์กรประกอบที่ 2 การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ มาสอบถามความต้องการจากผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้นำชุมชนและนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย

2.6 กำหนดแนวทางหรือวิธีการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน

การกำหนดแนวทางหรือวิธีการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน โดยสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเป็นกรอบในการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน แจ้งผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนให้กลุ่มเป้าหมายทราบ เชิญบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อระดมความคิดในการหาแนวทางพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน โดยมีผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองบงเป็นผู้ดำเนินการประชุมและครูผู้สอนเป็นเลขานุการบันทึกการประชุม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ สรุปผลการกำหนดแนวทาง วิธีการหรือกิจกรรมการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน เตรียมนำเสนอที่ประชุมให้กลุ่มเป้าหมายทราบร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ขั้นวางแผนปฏิบัติการแก้ปัญหา

3.1 นำเสนอและอภิปรายรูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน มีขั้นตอน ดังนี้

3.1.1 ผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมายร่วมกันสร้างรูปแบบและคู่มือการจัดกิจกรรมในการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน โดยองค์ประกอบของรูปแบบ ได้แก่

- 3.1.1.1 ชื่อรูปแบบ
- 3.1.1.2 ความเป็นมาและความสำคัญของรูปแบบ
- 3.1.1.3 แนวคิดทฤษฎีพื้นฐาน
- 3.1.1.4 หลักการของรูปแบบ
- 3.1.1.5 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ
- 3.1.1.6 เนื้อหาของรูปแบบ
- 3.1.1.7 กระบวนการของรูปแบบ
- 3.1.1.8 สื่อและแหล่งเรียนรู้
- 3.1.1.9 การวัดและประเมินผลรูปแบบ

ส่วนคู่มือการจัดกิจกรรม มีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) คำนำ 2) คำแนะนำก่อนการจัดกิจกรรม 3) กิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน ทั้ง 9 กิจกรรม ได้แก่ 1.1) หอคอยร่วมใจ 1.2) กล่องไม้จากมือ 1.3) หนังสือพิมพ์แปลงร่าง 1.4) วิพากษ์วิจารณ์ นิตานไทย 1.5) วิพากษ์วิจารณ์ข่าวสาร ด้านสังคม 1.6) วิพากษ์วิจารณ์ ร้อยแก้ว ร้อยกรอง 1.7) ปัญหาพาสงู 1.8) ตัดสินใจดี ซีวีมีสุข และ 1.9) ทุกปัญหา พัฒนาการตัดสินใจ 4) เกณฑ์การให้คะแนนและเกณฑ์การตัดสินคะแนน

3.1.2 ผู้วิจัยนำเสนอผลการกำหนดแนวทางหรือวิธีการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน ติดตามด้วยรูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิต

3.1.3 กลุ่มเป้าหมายแสดงความคิดเห็น อภิปรายและให้ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน

3.1.4 นำรูปแบบเสนอผู้ทรงคุณวุฒิชุดเดิม เพื่อประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ

3.1.5 ปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

3.2 จัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน โดยจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้นกำหนดรายละเอียดของกิจกรรมต่าง ๆ ที่

กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนจัดทำแผนติดตามและประเมินผลการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน

ขั้นที่ 4 ขั้นปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ ดังนี้

- 4.1 นำแผนปฏิบัติงานตามกิจกรรม 9 กิจกรรมได้แก่
 - 4.1.1 หอคอยร่วมใจ
 - 4.1.2 กล่องไม้จากมือ
 - 4.1.3 หนังสือพิมพ์แปลงร่าง
 - 4.1.4 วิพากษ์วิจารณ์ นิทานไทย
 - 4.1.5 วิพากษ์วิจารณ์ ข่าวสาร ด้านสังคม
 - 4.1.6 วิพากษ์วิจารณ์ ร้อยแก้ว ร้อยกรอง
 - 4.1.7 ปัญหาพาสุนัข
 - 4.1.8 ตัดสินใจดี ชีวิตมีสุข
 - 4.1.9) ทุกปัญหา พัฒนาการตัดสินใจ ไปปฏิบัติจริงกับนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย

จำนวน 20 คน

- 4.2 ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลระหว่างการทำงาน
- 4.3 ให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการวางแผนปรับปรุง
- 4.4 วางแผน ปรับปรุงและดำเนินการตามแผนต่อไปจนกว่าจะดีขึ้น

ขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผลการปฏิบัติการแก้ปัญหา โดยการวิเคราะห์ทักษะชีวิตของนักเรียน ดังนี้

- 5.1 เปรียบเทียบทักษะชีวิตของนักเรียนก่อนและหลังการพัฒนาตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น โดยพรรณนาด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
- 5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นของทักษะชีวิตของนักเรียน โดยใช้วิธีการเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการ (Priority Needs Index: PNI)
- 5.3 การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนก่อนและหลังการพัฒนาตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น โดย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย การพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน พบว่า

1. สภาพ ปัญหาจากการศึกษาเอกสาร การประชุมและการสัมภาษณ์ ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัย มีความเห็นสอดคล้องกันว่าทักษะชีวิตของนักเรียนในด้านองค์ประกอบที่ 2 การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์อยู่ในเกณฑ์ไม่น่าพอใจ ทำให้นักเรียนมีปัญหาและสับสนในการคิดและตัดสินใจที่จะเลือกแสดงพฤติกรรมที่เผชิญในชีวิตประจำวันให้เป็นไปอย่างสร้างสรรค์ เห็นควรส่งเสริมให้นักเรียนได้รับการพัฒนาโดยการปฏิบัติกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตที่เน้นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ตามลำดับขั้นตอนและกระบวนการในรูปแบบ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ข้อมูลด้านความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนจากการตอบแบบสอบถามของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด ที่เห็นว่าความต้องการจำเป็นที่ต้องพัฒนาทักษะชีวิตของ

นักเรียนอย่างเร่งด่วน คือ องค์กรประกอบที่ 2 ด้านการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรียงลำดับตัวชีวิต ได้ดังนี้ 1.1) รู้จักวิพากษ์วิจารณ์บนพื้นฐานของข้อมูลสารสนเทศที่ถูกต้อง 1.2) มีจินตนาการและมีความสามารถ ในการคิดเชื่อมโยง และ 1.3) รู้จักวิธีการและขั้นตอนการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาที่ถูกต้อง

2. รูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย องค์กรประกอบต่าง ๆ ได้แก่ 1) ชื่อรูปแบบ 2) ความเป็นมาและความสำคัญของรูปแบบ 3) แนวคิดทฤษฎีพื้นฐานของรูปแบบ 4) หลักการของรูปแบบ 5) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 6) เนื้อหาของรูปแบบ 7) กระบวนการของรูปแบบ 8) สื่อและวัสดุ อุปกรณ์ 9) การวัดและประเมินผล

3. ผลการใช้รูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน พบว่า

3.1 ก่อนการใช้รูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิต นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม มีทักษะชีวิต ทั้ง 4 องค์กรประกอบ อยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 2.39 คิดเป็นร้อยละ 47.80 หลังการพัฒนา มีทักษะชีวิต อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.28 คิดเป็นร้อยละ 85.60 เพิ่มขึ้น ร้อยละ 37.80 ของคะแนนเต็ม

3.2 ก่อนการใช้รูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนในด้านองค์กรประกอบที่ 2 การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ มีทักษะชีวิต อยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 1.68 คิดเป็นร้อยละ 33.60 หลังการพัฒนา มีทักษะชีวิต อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.45 คิดเป็นร้อยละ 89.00 เพิ่มขึ้น ร้อยละ 55.40 ของคะแนนเต็ม

นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกตพฤติกรรมและแบบบันทึกการถอดบทเรียนของนักเรียนที่เข้ารับการพัฒนา แสดงให้เห็นว่า การเรียนตามรูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตที่พัฒนาขึ้น ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะชีวิตใน การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ได้ดีขึ้น และยังช่วยพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น

อภิปรายผล

รูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้จริงกับกลุ่มนักเรียนเป้าหมายและบรรลุตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบทุกประการ กล่าวคือ นักเรียนมีทักษะชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากเหตุผลสำคัญ ดังนี้

1. รูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีการดำเนินการอย่างมีระบบ เป็นขั้นตอน ตามระเบียบแบบแผนของการปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมติดตามประเมินและร่วมรับผลที่เกิดขึ้น) โดยเริ่มจาก 1) ผู้วิจัยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต การมีส่วนร่วม การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์เชื่อมโยงองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้ เพื่อสรุปเป็นภาพของแนวคิด หลักการ กระบวนการ วิธีการและอื่น ๆ สำหรับใช้เป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน 2) ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือจากโรงเรียนเป้าหมายและศึกษาข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน โดยการพบปะพูดคุยกับผู้อำนวยการโรงเรียน คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง นักเรียน ตลอดจนผู้นำชุมชน เพื่อชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัย เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดี สร้างความไว้วางใจและการยอมรับ รวมทั้งแนะนำแนวคิด หลักการ ความสำคัญและขั้นตอนของการวิจัย

ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมพอสังเขป 3) ผู้วิจัย ผู้อำนวยการโรงเรียน ครูผู้รับผิดชอบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองและผู้นำชุมชน ร่วมกันศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน พร้อมกับกำหนดแนวทางหรือวิธีการพัฒนา จากนั้นร่วมกันสร้างเป็นรูปแบบจัดทำแผนปฏิบัติการ แผนติดตามและประเมินผลการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนให้มีทักษะชีวิตที่ดีขึ้น 4) ร่วมกันปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ พร้อมกำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสังเกตพฤติกรรม แบบสัมภาษณ์ การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ 5) ร่วมกันสะท้อนผลการติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ และดำเนินการปรับปรุงแก้ไขทันทีเมื่อมีปัญหาหรือข้อบกพร่อง

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนมีทักษะชีวิตที่ดีนั้น เป็นกระบวนการที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัยอาศัยความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันระหว่างผู้วิจัยและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายของโรงเรียนเป้าหมาย ทำให้ได้รูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตที่ตรงกับสภาพ ปัญหาและความต้องการจำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับปานทอง อังคณิตย์ (2558) ได้ศึกษาการเสริมสร้างทักษะชีวิตนักเรียน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมพบว่า นักเรียนมีทักษะชีวิตเพิ่มสูงขึ้นในทุก ๆ ด้าน จากการใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแล้วส่งผลให้การดำเนินการวิจัยประสบผลสำเร็จ สอดคล้องกับการวิจัยของอรัญค์ หน่อเรือง (2554) ที่พบว่า การใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่าย ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและกรรมการที่ปรึกษาเข้ามามีส่วนร่วมศึกษาค้นคว้า หาข้อมูลหาประเด็นปัญหาและร่วมกันพัฒนาการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านห้วยหญ้าไซ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต 2 แล้ว พบว่า โรงเรียนมีอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมที่สะอาด ร่มรื่น ห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้เป็นธรรมชาติ ทำให้มีจิตใจสงบและส่งเสริมปัญญา นักเรียนได้ปฏิบัติธรรมตามวิถีชาวพุทธ โรงเรียนมีบรรยากาศที่ดี ทุกคนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับวิภาวรรณ ผลผลา (2541) ที่กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับทักษะชีวิตไว้ว่า เป็นกระบวนการที่เน้นการเรียน การฝึกทักษะและการสร้างเจตคติจากประสบการณ์ของผู้เรียน เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติหรือกระทำเพื่อให้เกิดการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การเรียนรู้ใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง เป็นการเรียนรู้ที่ต้องเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนเอง และระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ซึ่งผลที่ได้จะก่อให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ในแนวทางการปฏิบัติและวิธีการปฏิบัติตนอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้โดยอาศัยการถ่ายทอดทางภาษา การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การสรุปผลและการนำความรู้ ทักษะต่าง ๆ รวมทั้งเจตคติและค่านิยมที่พึงประสงค์ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะก่อให้เกิดเป็นทักษะชีวิตติดตัวของผู้เรียนต่อไป ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่สามารถพัฒนาทักษะชีวิตได้ ดังนั้น การพัฒนาทักษะของนักเรียน โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติและกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจึงส่งผลให้นักเรียนมีทักษะชีวิตอยู่ในระดับที่ดีขึ้น

2. รูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนถูกพัฒนาขึ้น โดยใช้แนวคิด ทฤษฎีพื้นฐานที่เหมาะสม 2 ประการ คือ การจัดกิจกรรมอย่างมีส่วนร่วมและการพัฒนาทักษะชีวิตด้วยการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งส่งผลให้การพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนในด้านการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ พบว่า อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ในการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนกระทำโดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร คณะครู นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้นำหมู่บ้าน เริ่มตั้งแต่การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการจำเป็น การหาแนวทางการพัฒนา การดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนา ตลอดจนการประเมินผล การจัดกิจกรรม เมื่อทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและร่วมแรง ร่วมใจกันในการทำงาน ย่อมจะส่งผลให้การพัฒนาประสบผลสำเร็จ สอดคล้องกับปัญญา โภคา (2547) ได้ศึกษาการร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการจัดแหล่งเรียนรู้ พบว่า การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม AIC ส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้าใจในการจัดการศึกษา ทุกฝ่ายมีส่วนเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำและร่วมวางแผนการจัดการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ มีผลสำเร็จของงานเกิดขึ้นได้จากความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน นอกจากนี้ในการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน ยังมีการจัดกิจกรรมที่นักเรียนเคยทำมาแล้ว แต่มาดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีครูรับผิดชอบอย่างจริงจัง นักเรียนได้ปฏิบัติร่วมกันอย่างจริงจังและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554) ที่กล่าวว่า การที่ผู้เรียน ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ได้ลงมือกระทำกิจกรรมลักษณะต่าง ๆ ได้ ประยุกต์ใช้ความรู้ จะทำให้เกิดการพัฒนาทักษะชีวิต ดังนี้ 1) ได้เสริมสร้างสัมพันธภาพและใช้ทักษะการสื่อสาร ได้ฝึกการจัดการกับอารมณ์และความเครียดของตนเอง 2) ได้รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ทำให้เข้าใจผู้อื่น นำไปสู่การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักไตร่ตรองทำความเข้าใจและตรวจสอบตนเอง ทำให้เข้าใจตนเองและเห็นใจผู้อื่น 3) ได้รับการยอมรับจากกลุ่ม ได้แสดงออกด้านความคิด การพูดและการทำงานมีความสำเร็จ ทำให้ได้รับคำชม เกิดเป็นความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าตนเอง นำไปสู่ความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและสังคม จึงส่งผลให้นักเรียนมีทักษะชีวิตอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ในการนำรูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนไปใช้ให้ได้ผลนั้น ครูควรจัดกิจกรรมตามลำดับขั้นตอนตามคู่มือการใช้รูปแบบ และบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดในการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน คือ ผู้บริหาร ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องเปิดใจกว้าง เพื่อให้ทุกส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ เริ่มตั้งแต่ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการจัดกิจกรรม ร่วมนิเทศ ติดตามและร่วมประเมินผลของการจัดกิจกรรม ก็จะทำให้การพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนประสบผลสำเร็จ นักเรียนเป็นผู้ที่มีทักษะชีวิตที่ดี

1.2 ในการจัดกิจกรรม โรงเรียนจะต้องทำความเข้าใจ ชี้แจงรายละเอียดให้นักเรียนได้เข้าใจและเกิดความตระหนัก เห็นความสำคัญของการพัฒนาทักษะชีวิต สร้างแรงจูงใจด้วยการประกาศ ยกย่องชมเชยนักเรียนที่มีทักษะชีวิตที่ดี นักเรียนก็จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัย เรื่อง การพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในระดับชั้นอื่น ๆ

2.2 ควรมีการวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตนักเรียนในบริบทพื้นที่โรงเรียนอื่น ๆ ต่อไป เพื่อให้ได้ผลการศึกษาอย่างหลากหลายรูปแบบในการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน

บรรณานุกรม

- กรรณานุช มูลคำ. (2554). การใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต เรื่อง เพศศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนธีรภานท์บ้านอ้ง จังหวัดลำพูน. การศึกษาค้นคว้าอิสระ วิทยาการศึกษและการแนะแนว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักงาน. (2554). การพัฒนาทักษะชีวิตในระบบการศึกษา ขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ธนพัชร แก้วปฏิมา. (2547). การพัฒนาแบบวัดทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลทางการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อัครงค์ หน่อเรือง. (2554). การพัฒนาการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธโดยใช้ กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนบ้านห้วยหล้าไฮ สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต 2. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาสนส์.
- ปัญญา โภคา. (2547). การพัฒนาความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการจัดแหล่งเรียนรู้ โรงเรียนบ้านเขว้าวิทยายน อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ. การศึกษาค้นคว้าอิสระ สาขาวิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปานทอง อังคนิตย์. (2558). การเสริมสร้างทักษะชีวิตนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยใช้ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- โรงเรียนบ้านหนองบง. (2557). รายงานสมรรถนะที่สำคัญของนักเรียน ปีการศึกษา 2557. มุกดาหาร: ม.ป.พ.
- วิชาการ, กรม. กระทรวงศึกษาธิการ. (2543). แนวการจัดกระบวนการเรียนรู้ทักษะชีวิตเพื่อพัฒนา พฤติกรรมสุขภาพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นปีที่ 10-12). กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว.
- วิภาวรรณ ผลผลา. (2541). ประสิทธิภาพของโปรแกรมการเสริมสร้างทักษะ ชีวิตด้วยการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วมเพื่อป้องกันเอดส์ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสตรีวิทยา 2. ปริญญาโท สาขาวิชาเอกสุขภาพ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สกล วรเจริญศรี. (2550). การศึกษาทักษะชีวิตและการสร้างโมเดลกลุ่มฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะ ชีวิตของนักเรียนวัยรุ่น. ปริญญาโท สาขาวิชาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.